

ВИСОТНА БУДІВЛЯ МАЙБУТНОГО В КОНТЕКСТІ ВІЗУАЛЬНОГО СВІТОГЛЯДУ XXI СТОЛІТТЯ

© Франків Р. Б., 2015

На основі короткої еволюційної інтроспекції образу висотної будівлі показано взаємозв'язок світоглядних, суспільних, виробничих факторів, що в ті чи інші періоди приводили до трансформації образу висотної будівлі від її виникнення в рамках “чиказької школи” до її перспектив на XXI століття.

Ключові слова: висотні будинки, образ, природна фрагментація, візуальний світогляд, подієва свідомість.

Постановка проблеми

Інтенсивний етап генерування формотворчих ідей межі XX–XXI століть переважно сконцентрований у рамках так званого “подієвого” проектування, що розглядає проект як подію, покликану здивувати та розважити спостерігача. Отже, цілі архітектури стають близькими до цілей медіа. Пошукові та експериментальні проекти, створені в цьому контексті, здебільшого являють собою спроби освоїти різноманітні технологічні інновації, особливо у чутливому просторі на стику будівельних, медійних та екологічних технологій.

Своєю чергою, академічні основи проектування – неминучі за будь-якої технологічної та світоглядної ситуації, доктринально пов'язані із модерністським мистецтвом *індустріальної* генези. В результаті виникло своєрідне накладання “інформаційного” декору на “індустріальну” тектоніку. Зазначене явище в загостреному вигляді проявилось себе в рамках будівництва висотних споруд, як своєрідних символів XX століття, модерністський канон яких виглядає найміцнішим та найбільш непорушним.

Подальший розвиток архітектурної теорії виглядає неповним без вирішення проблеми образу висотної будівлі XXI століття, в якому індустріальний досвід сублімується інформаційним світоглядом соціуму, який тут названо “видовищним”.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Тематика образу висотної будівлі XXI століття має досить широку джерельну та публіцистичну базу, насамперед з огляду на великий доробок сучасного експериментального проектування. Наукова рефлексія цього доробку і є, зазвичай, змістом теоретичного дискурсу з цієї тематики. Прикладом може служити книга “Хмарочос XXI століття”, в котрій проаналізовано ряд ідей переосмислення висотної будівлі, в рамках щорічного конкурсу видання “eVolo” (“eVolo”) [1]. Досить детальною працею до теми ролі висотних будівель у гіпермегаполісах майбутнього, населення яких складатиме ~ 50 000 000 осіб, є книга К'єра Аль-Кадмані та Міра Алі “Майбутнє міста: висотні будівлі та місто-проектування” [2]. Автори загалом схильні вважати висотні будівлі та хмарочоси найбільш оптимальними з економічного та енергетичного поглядів структурами життєвого простору надвеликих міст, та виділяють низку інших позитивних рис, серед яких символічна та образна.

Найінтенсивніше опрацьовується в межах професійного дискурсу щодо архітектури висотної будівлі XXI століття тематика самодостатності та “біокліматичності”. Тут можна звернути увагу на цілий ряд досліджень, зокрема кілька монографій Кена Янга [3, 4, 5, 6]. У цьому великому

матеріалі, де головну увагу сконцентовано на функціональних, планувальних та біологічних аспектах, символічні та архітектонічні якості в основному рухаються у руслі експресивного неомодернізму. Згадані якості розглядають, як правило, в контексті історичної ретроспективи, та подієвого оновлення новин, в якому, однак деколи трапляється і глибший аналіз академічного характеру, як, зокрема, у книзі Гая Норденсона “Високі будинки” [7].

Виділення невирішених питань

Розвиток образу висотної будівлі пройшов дві чіткі стадії свого розвитку. Перша припадає на період зародження хмарочоса як нової проектно-архітектурної одиниці так званої “чиказької школи” та наступного його розвитку у нью-йоркській практиці. Для цього періоду характерною є присутність чіткої ренесансно-центричної свідомості, котра була присутня навіть у найвизначніших будівлях того часу, на зразок Carson, Pirie, Scott and Company Building. Друга, що зародилась у Європі, ввібрала у себе принципи абстрактного мистецтва та кристалічні моногенні форми, мова яких здебільшого є актуальною і для сучасного будівництва висотних будівель.

Закінчення епохи індустріалізму та його архітектурного виразу – Модернізму, не привело до відмови від його позитивних набутоків, а лише звільнило від суворої догматики та безальтернативності, доповнені згодом такими важливими складниками як екологічна та інформаційна свідомість. Разом із тим накопичений проектний та пошуковий досвід у рамках інших споруд, дає підстави говорити, що сучасний образ висотної будівлі стоїть на порозі нового переосмислення і завдання провідних шкіл, що працюють у сфері архітектурної теорії, дати відповідь на питання про його основні напрямки.

Мета статті

Мета статті – сформулювати перспективний напрямок розвитку архітектурного образу висотної будівлі з одного боку – не пов’язаного із традицією модернізму, а з іншого боку – не детермінованим екологічним футуризмом рубежу ХХ–ХХІ століть.

Виклад основного матеріалу

Символічна роль висотних будівель та неминучість їх подальшого розвитку в зв’язку із прогнозами подальшої урбанізації є, в принципі, загальноновизнаною [8]. Проектна культура ХХ століття, створила досить розвинену та апробовану базу для подальшого розвитку висотного будівництва, більш досконалий період якого припаде на ХХІ століття, коли очікуються пікові показники населеності Землі та урбанізації [9]. Аналіз містобудівельних тенденцій останніх десятиліть свідчить про тяжіння до концентрації житлового простору навколо життєвого центру того чи іншого урбаністичного утворення, що ставить питання про висотну рівнєвість не лише окремих будівель, але і всієї містобудівельної тканини.

Півтора століття тому, коли урбаністичні утворення переживали перший етап індустріального вибуху, ще існувало дві моделі його практичної реалізації. Прикладом першої була реконструкція Парижа, прикладом другої реконструкція Чикаго.

В обох цих випадках ішлося про пошуки метропольної репрезентативності та трансляції “високого духу”, але в першому це відбулось за рахунок перфектизації вже накопиченого досвіду, а в другому внаслідок простої відповіді на технологічні, економічні та образно-філософські реалії власного часу. У підсумку, розвиток горизонтальних зв’язків Парижа у вигляді босманівських бульварів та зіркоподібних площ, виявився нездатним відіграти ту виняткову символічну та образну роль, якої набуло Чикаго у зв’язку із появою вертикальних утворень, котрі в історичному дискурсі прийнято вважати першими хмарочосами.

Утвердження символічної та метафоричної ролі висотної будівлі на найбільш ранньому етапі відбувалось у межах перехідного – від феодального до індустріального – світоглядів [10]. Можна впевнено стверджувати, що протягом періоду розквіту чиказької школи ідеал життєвого середовища залишався в рамках греко-римського епосу. Про це свідчить символічне трактування архітектури хмарочоса в ключі класичної ордерної системи [11, 12], що залишено нам зокрема і у

теоретичній формі одним із чільних представників чиказької школи Луїсом Саліваном [13]. Хоча Саліван повторює відому тезу Анрі Лабруста про “форму”, яка має “слідувати функції” та виводить раціоналістичну схему розділення процесів як основу тектоніки, все ж, вона підкорена тридільній ритмічній членуванню римського ордеру [14] (рис. 1).

Рис. 1. Інтерпретація коринфського ордеру в хмарочосі “Флетайрон білдінг” (Нью-Йорк, 1884–1939 рр.)

Загалом, однак, під впливом індустріальної революції, відбулась зміна мистецької мови: антично-реалістичні транслятори поступились місцем абстрактним. Була створена теорія незмінної “застиглої” метафізики, котра в архітектурі доведена до своєї теоретичної та практичної вершини у творчості Міса ван дер Роє [15]. На зміну насиченій емоційності та доступній промовистості “класичного” академізму прийшов відсторонений метафізичний абсолют “героїчного” модернізму, іманентного до своєї раціонально-індустріальної суті [16]. Досягнене таким чином відчуття досконалості, що передбачало кристалізацію чистих відсторонених форм, котрі здіймались над фізичною недосконалістю та мінливістю, створили той ідеал, який отримав загальносвітове поширення і донині зберіг домінуюче становище у культурі проектування висотних будівель (рис. 2).

Рис. 2. Монументальна кристалічна форма у природі та висотній будівлі (Шард Лондон Брідж, 2009 р.)

Однак іманентна відповідність новосформованої архітектурної метафізики була короткочасною. Монументальна кристалічна форма швидко виявилась лише оболонкою тимчасових та мінливих процесів подрібнення та фрагментації, які наростали таким чином, що кристалічна форма “героїчного” модернізму опинилась у явному протиріччі із своєю мінливою та суперечливою внутрішньою функцією. Рефлексію цього парадоксу зустрічаємо вже наприкінці 1970-х років, зокрема у книзі Р. Кулхаса “Божевільний Нью-Йорк” [18]. Функціональна фрагментація висотної будівлі, яка була тектонічною основою її образу в роботах Салівана та фактично присутньою і лише маскованою метафізичним кристалом Міса ван дер Роє, в післямодерну епоху зазнала подальшого розвитку та ускладнення (рис. 2).

Суттєвою відмінністю сучасного етапу концентрованої урбаністики є розширення призначення висотних будівель до житлових та навіть сільськогосподарських об’єктів [19]. Окрім того, варто пам’ятати, що всередині одного функціонально-цільового кластера висотної будівлі одномірність також відсутня. Офісні хмарочоси, як правило, складаються із набору орендних площ, що мають різний профіль діяльності, корпоративну айдентичку, спосіб функціонування тощо. Навіть у висотних житлових будинках є помітними риси спонтанної індивідуалізації, стихійно формованої самими мешканцями і на рівні внутрішньої, і на рівні зовнішньої структури.

Всі ці чинники свідчать про існування сформованого набору передумов для суттєвої трансформації образу висотної будівлі. Фрагментація модерністської монолітної тектоніки парадоксальним чином повертає в проектну практику людський масштаб, не дивлячись на тенденцію збільшення абсолютних розмірів. Таким чином з’являється можливість говорити про перспективу повернення природної масштабності та фрагментарності, що була притаманною міській забудові доіндустріального періоду та проявляла себе, як у горизонтальному розвитку, так, деколи, і вертикальному розвитку (рис. 3).

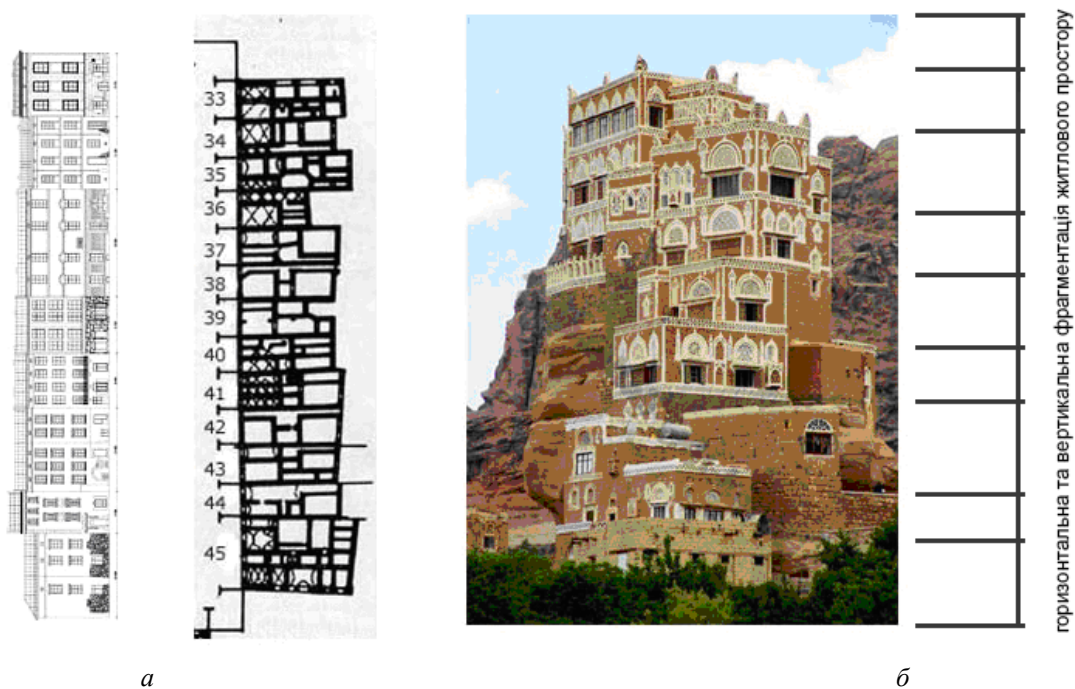

Рис. 3. Приклади фрагментації доіндустріального житлового простору
 а – площа Ринок у Львові (XVI–XVIII ст.); б – Скельний палац, Ємен (поч. XX ст.).

Окрім суто функціональних факторів, які були щойно розглянуті, потрібно звернутись до явищ, які виникають із природи комунікаційної культури. На межі XX–XXI століть був переглянутий цілий ряд постмодерністських та неомодерністських інновацій 1970–80 років, що визначило характер архітектури, як частину описаного Ф. Фукуямою соціоісторичного явища “кінця історії” [20].

Архітектори постмодерністського, неомодерністського та неісторичного напрямків поступово опинились перед фактом цілком нового тлумачення свого досвіду. Стало зрозуміло, що, не зважаючи на відчутну формальну різницю, більшість із них об'єднує спільна внутрішня мотивація до створення форми-видовища (*події*), яка таким чином прийшла на зміну характерній для Модернізму формі-функції (*процесу*).

Проектування форми-події замість форми-функції, автоматично змінило і розуміння місця людини у такому середовищі. З функціонального наповнювача, вона перетворилась на реципієнта інформації. Будівля знову вступила в своєрідний діалог із людиною, відсутність якого стала однією із найбільших проблем Модернізму [21], абстрактна незмінність та кристалічна чистота якого підкреслювали приземленість та суєтну ницість людини. Однак, цим не вичерпується антропологічний вимір переходу від форми-функції до форми-події. До певної міри цей перехід зачепив саму основу людської екзистенції, адже форма-подія змогла знову заповнити вакуум інтенціональності та відповісти на головну потребу свідомості – бути спрямованою на певний образ.

Разом із тим, розвиток комунікаційної культури не просто заповнив вакуум “образності”, а через зміни у візуальному середовищі людини, запустив нову систему формування її свідомості та екзистенції [22]. Всередині такої системи свідомість не лише отримала багатий образний ландшафт, але сам вміст цього ландшафту був звільнений від функціональних змістів і наповнений змістами емоційно-етичної природи. Тут мимоволі згадується метафора, що виросла із середовища німецької філософії XIX століття та яку стисло сформулював Маркс як діаду “царства необхідності” та “царства свободи” [23]. Однак тепер вона набула іншої спрямованості: індустріальність тут виступає як останній етап “царства необхідності”, а інформаційність – як перший етап “царства свободи”.

У культурі цього останнього “царства”, де біологічне виживання є самозрозумілою даністю і відсунуте на другий план, пріоритетами стають категорії “враження”, “змісту”, “інформації”, на основі яких і виникає нова форма сприйняття реальності, яку можна умовно назвати видовищним світоглядом.

Маючи свої параметри та очікування, “видовищний світогляд” творить запити на облаштування матеріального простору (передусім, міського), де він знаходить найбільші можливості для свого існування. Всі ці фактори складають сукупність перспективних якостей висотної будівлі XXI століття, основані на *фрагментованості* та *мінливості*, перші ознаки яких інтуїтивно вже присутні у низці експериментальних проектів, створених незалежно один від одного у різних кінцях світу (рис. 4).

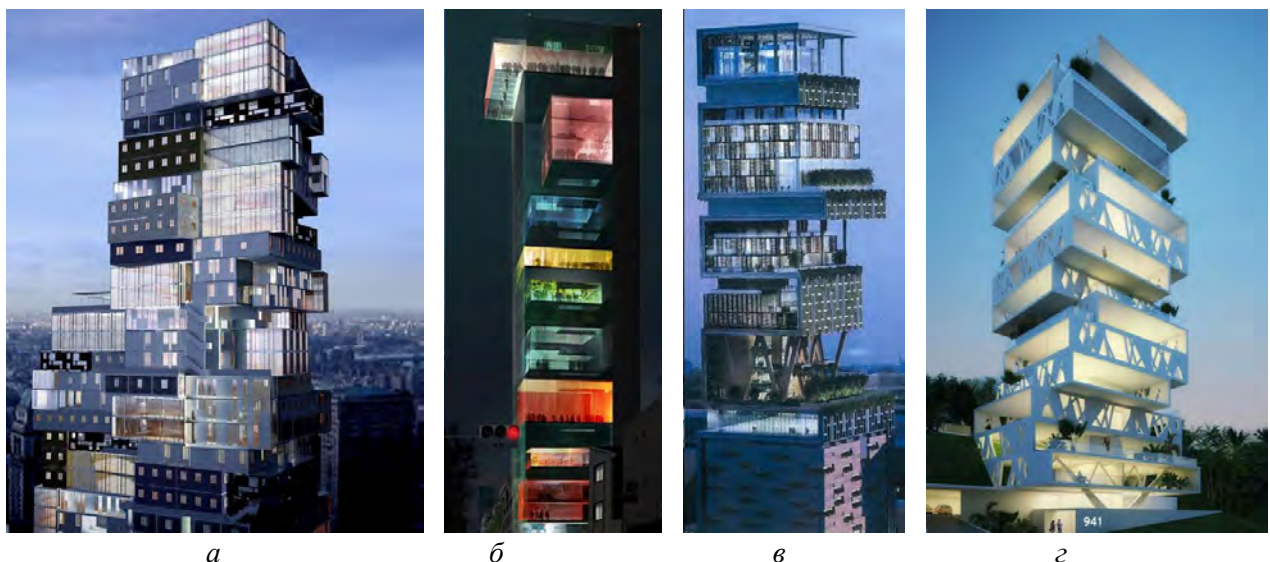

Рис. 4. John Beckmann, Carlo-Maria Ciampoli, James Coleman, Nick Messerlian, Pauline Marie d'Avigneau, Tiana Pichon. Житловий комплекс у Нью-Йорку, 2009 рік (а); Wai Think Tank, Музей моди у Токіо, 2010 рік (б); Perkins and Will, Житловий комплекс у Мумбаї, 2010 рік (в); JSA, CIMKA and Hofman Dujardin, Багатоквартирний будинок у Беїруті, 2011 р. (г)

Висновки

1. Виявлено, що внаслідок унікальної еволюції висотної будівлі як символу індустріалізму та модернізму, на початку XXI століття наявним є збіг її “індустріальної” тектоніки та модерністичного символізму зі зміненою функціональною суттю та “подієвою свідомістю”, сформованою після інформаційної революції. Подальший розвиток архітектурної теорії виглядає неповним без вирішення проблеми образу висотної будівлі XXI століття, в якому індустріальний досвід сублімується інформаційним світоглядом соціуму.

2. Окреслено внутрішню мотиваційну єдність архітектури постмодерністського, неомодерністського та неоісторичного напрямів, які, незважаючи на відчутну формальну різницю, об’єднує спільна внутрішня мотивація до створення форми-події, яка таким чином прийшла на зміну характерній для модернізму формі-функції. Зміна цієї мотивації сприймається як перша підстава для творення образу висотної будівлі у XXI столітті.

3. Окреслено природу “видовищної/(подієвої) свідомості” суспільної більшості, сформованої після інформаційної революції. Наповнення такої свідомості характеризується багатим образним ландшафтом, вміст якого звільнений від функціональних змістів і наповнений змістами емоційно-етичної природи. Таке розуміння “подієвої свідомості” сприймається як друга й основна підстава для творення образу висотної будівлі у XXI столітті. Сумарно обидві підстави формують сукупність перспективних якостей висотної будівлі XXI століття, основним серед них будуть *фрагментованість* та *мінливість*.

1. Carlo Aiello. *Skyscraper for the XXI Century*. / eVolo Publishing, 2008. – P. 133. 2. Kheir Al-Kodmany, Mir M. Ali. *The Future of the City: Tall Buildings and Urban Design* / WIT Press, 2013. – P. 445. 3. Ken Yeang. *Eco Skyscrapers I*. / Images Publishing, 2007. – P. 160. 4. Ken Yeang. *The green skyscraper: the basis for designing sustainable intensive buildings* / Prestel, 1999. – P. 304. 5. Ken Yeang. *The skyscraper bioclimatically considered: a design primer* / Academy Editions, 1996. – P. 269. 6. Ken Yeang. *Reinventing the skyscraper: a vertical theory of urban design* / Wiley-Academy, 2002. – P. 223. 7. Guy Nordenson. *Tall Buildings* / The Museum of Modern Art, 2003. – P. 191. 8. *World Urbanization Prospects The 2011 Revision* / United Nations, New York, 2011. – P. 33. 9. *World population to 2300* / United Nations, New York, 2004. – P. 254. 10. Joanna Merwood-Salisbury. *Chicago 1890: the skyscraper and the modern city* / University of Chicago Press, 2009. – P. 196. 11. Carl W. Condit. *The Chicago School of Architecture: A History of Commercial and Public Building in the Chicago Area, 1875–1925* / University of Chicago Press, 1973. – P. 238. 12. Hugh Morrison. *Louis Sullivan-Prophet of Modern Architecture* / Read Books, 2007. – P. 396. 13. Louis H. Sullivan. *The Autobiography of an Idea* / Courier Dover Publications, 2012. – P. 384. 14. Hugh Morrison. *Louis Sullivan - Prophet of Modern Architecture* / Read Books, 2007. – P. 396. 15. Dickson Despommier. *The Vertical Farm: Feeding the World in the 21st Century* / Macmillan, 2010. – P. 320. 16. Franz Schulze, Edward Windhorst. *Mies van der Rohe: A Critical Biography, New and Revised Edition* / University of Chicago Press, 2012. – P. 568. 17. Jean-Louis Cohen, *Mies Van Der Rohe* / Taylor & Francis, 1996. – P. 143. 18. Rem Koolhaas, *Delirious New York: A Retroactive Manifesto for Manhattan* / Monacelli Press, 1994. – P. 317. 19. Dickson Despommier, *The Vertical Farm: Feeding the World in the 21st Century* / Macmillan, 2010. – P. 320. 20. Francis Fukuyama. *The End of History and the Last Man* / Simon and Schuster, 2006. – P. 432. 21. Robert Venturi. *Complexity and Contradiction in Architecture* / The Museum of Modern Art, 1977. – P. 132. 22. Роман Франків. *Архітектура в контексті зміни уявлень про особистість на початку XXI століття* // *Вісник Нац. ун-ту “Львівська політехніка”*. – № 728. – С. 47–51. 23. Маркс К. и Энгельс О. *Соч. 2-е изд.* – М., 1960. – Т. 23. – С. 33.

HIGH RISE BUILDING OF THE FUTURE WITHIN VISUAL CONSCIOUSNESS OF THE XXI CENTURY

© Frankiv R., 2015

Based on a short evolutionary introspection of skyscraper's history, article shows how the relation of philosophical, social and industrial factors within each of historical periods led to the transformation of the high-rise building's image from its occurrence in "Chicago School" practice up to its prospects for the twenty-first century.

Further development of architectural theory is incomplete without disclosure of the problem of image of XXI century's high-rise building, in which industrial experience sublimates outlook of information society. The article concerns the "ideal" of the skyscraper or high-rise building of the XXI century.

Proposed analysis is based on interpretation of the category of "visual consciousness". The "visual consciousness" considers living space within a communicative social outlook that emerged under the influence of intense development of media in early XXI century. In this sense "visual consciousness", is considered as one of the main factors of architecture evolution in XXI century, and in the short run period will be implemented through the instruments of public expectations about architectural object and its characteristics.

At this stage of postmodern, neo-modern and neo-historical architecture experience a common aspiration to create a *form-event*, which thus replaces the typical for Modernism *form-function*. This changing of motivation is seen as the first reason for creating a new image of high-rise building in the twenty – first century.

Designing *form-event* instead of *form-function* automatically changed the perception of man's place in this environment. From a role of functional filler, he turned to the position of information recipient. The building again entered a time of communicative dialogue with the man, the lack of which was one of the biggest challenges of modernism, abstract immutability and whose crystal purity intensified understanding of earthiness and meanness vanities of man's life. This, however, does not exhaust an anthropological dimension of transition from *form-function* to *form-event*. In some sense this transition touched the very basis of human existence because *form-event*, was able to re-fill the vacuum of intentionality and respond to basic needs of consciousness – to be directed to a specific image.

In addition to this, development of communication culture not just fill the "imagery" vacuum in human visual environment, but has launched a new system of consciousness formation. Within such a system, the consciousness not only got rich imaginative landscape, but this landscape was released from direct functional content dominance. This context can be described by metaphor from nineteenth century German philosophy formulated in short by Marx as a dyad between "kingdom of necessity" and "kingdom of freedom". But now, it has another focus: industrialism here is look like last stage of "kingdom of necessity" and informationalism – the first stage of the "kingdom of freedom".

Realization of this "event-consciousness" is characterized by a rich imaginative landscape whose contents are released from functional content and filled emotional and ethical nature ones. This understanding of "event-consciousness" is perceived as the second and main reason for creating the image of a high-rise building in the twenty – first century. Together, these two reasons set a future indications of high-rise building of XXI century, the main quality which are fragmentation and vertical segmentation, first signs of which are already intuitively present in a number of pilot projects, independently designed in different parts of the world.

Key words: high-rise buildings, image, natural fragmentation, visual outlook, event-consciousness.